

УДК 78 (477): 378.013 "XX"

Наталія Сторонська, аспірантка кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

РОЛЬ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО В УДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Стаття присвячена огляду аналізу життєвого та творчого шляху композитора у контексті сучасної професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: творча спадщина композитора, українське музичне мистецтво, експеримент, професійність.

Постановка проблеми. У концепції національної школи України, в Законі України "Про освіту" [7], важливе місце посідає питання підготовки вчителя і його професійного вдосконалення. Домінантною стає підготовка педагога, зокрема, педагога-музиканта, діяльність якого не обмежується викладанням навчального предмету, який здатен ефективно організовувати навчальний процес, стимулювати досягнення учнів, працювати в умовах оптимального вибору педагогічної позиції, технології, змісту та форм навчання.

Сьогодні ми є свідками відродження національної системи виховання на основі традицій народної педагогіки, яка враховує й сучасні тенденції соціального розвитку української держави. В її основі – виховний ідеал (за Г. Ващенко), який базується на загальнолюдських та національних цінностях, що є надбанням народу.

Одним із основних шляхів формування національної свідомості та національної гідності є висвітлення правдивої історії, культури та освіти нашого народу, відкриття "замулених" сторінок історичної спадщини, повернення імен видатних українських вчених, письменників, педагогів, художників, композиторів, митців слова, культурних діячів.

Життєвий та творчий шлях видатного представника української музичної культури ХХ сторіччя Василя Барвінського належать до скарбниці історичної пам'яті нашого народу. Постать композитора є вічним, досконалим, але недосяжним взірцем, який є стимулом для особистої і громадянської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З-під пера багатьох дослідників, а саме Стефанії Павлишин [16], Володимира Грабовського [1],

Галини Жук [9], Наталії Кашкадамової, Любові Кияновської, Олександра Козаренка, Олександри Німелович [2], Богдана Тихонюка, Людомира Філоненка [4] та інших вже вийшли численні розвідки про митця, опубліковано щоденник його гастрольних подорожей та десятки листів, і це лише початок тривалої джерелознавчої та дослідницької роботи.

Мета даної публікації полягає у діагностиці стану підготовки майбутнього вчителя музики до активного і свідомого впровадження творів українських композиторів, зокрема **Василя Барвінського**, на заняттях з педагогічної практики у загальноосвітній школі, а згодом – на уроках музично-естетичного циклу.

Виклад основного матеріалу. У збірці В. Барвінського "З музично-письменницької спадщини" (упорядник В. Грабовський), яка побачила світ у 2004 році, наскрізною темою є українське музичне мистецтво, його стан, перспективи розвитку у контексті європейської культури. Композитор послідовно проводить лінію значення української музичної культури для духовного життя народу, відтак – потрібно постійно й наполегливо його плекати. Вісімдесят років виповнилося з часу здійснення омріяної подорожі митця на Україну. Подібно, як інші його попередники-галичани – Іван Франко, Анатоль Вахнянин, батько композитора Олександр Барвінський та інші – не бачили свою діяльність інакше, як у єдності з Великою Україною, – так і Василь Барвінський з раннього дитинства засвоїв пієтет, повагу й любов до України. Здійснена у жовтні 1928 року подорож детально описана у "Враженнях з побуту на Україні", що опубліковані у газеті "Новий час" наступного, 1929 року. Автор дає широку панораму особистих вражень, що охоплюють не лише музичні події, а й прилегли до них; торкає літературну, театральну, музичну сфери [1, 5].

РОЛЬ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО В УДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Все ж основний акцент В. Барвінський робить на музичних справах: детально характеризує свої концерти (спільно з віолончелістом Б. Бережницьким) та їх сприйняття публікою в кожному з відвіданих міст (Харкові, Києві, Дніпропетровську чи Одесі). У “Враженнях” композитор дає низку влучних спостережень щодо стану творення української музичної культури включно з педагогічними аспектами. А саме, під час перебування в Одесі, В. Барвінський відвідав Музично-Драматичний інститут імені Бетховена, ректор якого надав інформацію про те, що одеський Муздрамін, крім навчання у двох корпусах проводить ще т. зв. музичні курси на околицях міста для учнів, які через брак часу не можуть повністю виконати програму інституту. Один професор інформував, за висловом В. Барвінського “... про незвичайно цікаву для нас річ” [1, 64]. Мова йшла про народну школу при Муздраміні, у якій поруч з початковою загальною освітою проводилось початкове навчання музики. Так само йшло поєднання середньої загальної із середньою музичною освітою, а відтак вищої з вищою.

Був це свого роду експеримент, який у недалекому майбутньому мав показати свої сильні і слабкі сторони. Однак, В. Барвінський вказує на позитивні моменти:

1. Музичне виховання відбувається у парі із загальною освітою, що усуває певні протиріччя та розбіжності при окремому вихованні.

2. У дітей вчасно проявляються музичні здібності, що в іншому випадку усувається з-під спостереження батьків, які недооцінюють значення музичної освіти або фінансово не спроможні. Подібний перебіг навчання існував уже в Німеччині та інших країнах, а також в Польщі на той час планувалось відкриття т. зв. музичної гімназії.

Із цього невеличкого епізоду бачимо істинне зацікавлення композитором станом музичної освіти підростаючого покоління.

В. Барвінський із самого початку своєї діяльності став на виключно музично-професійний шлях. У ньому вбачав єдину можливість піднести рівень українського музичного життя і зрівняти його з рівнем загальноєвропейським чи світовим [7, 62]. Композитор шукав нових шляхів поєднання професійності і слухацької традиції, що призвело до стилістичних трансформацій у його виразових засобах. З’являються інструментальні твори високої фахової і мистецької вартості і водночас сприйнятті для слухачів. Формувалися не лише стиль, мистецькі засади, основи професіоналізму для молодих галицьких митців, а й інші визначальні складові світогляду, які вперше виявив і

змодельовав В. Барвінський, а саме нерозривний зв’язок творчості з власною виконавською практикою, поєднання організаційної, наукової, концертної, публіцистично-критичної, педагогічної та популяризаторської роботи високого професійного рівня в умовах необхідності яскравої національної само ідентифікації, подолання сприйняття своєї культури з позицій меншовартості, другорядності, обмеженості. Натомість європейське бачення потреб реорганізації та розбудови широкого комплексу напрямків українського музично-культурного процесу, активна громадська позиція, підпорядкування творчої діяльності актуальним суспільним завданням [9, 27].

У заключній частині привітання до 30-літнього творчого ювілею композитора (стаття була опублікована у львівському щоденнику *Діло* ч. 47, 1938 р.) Станіслав Людкевич, підсумовуючи загально-музичну діяльність В. Барвінського, не міг оминати його плідну працю на музично-педагогічній ниві. “Але коли в оглядах діяльності композитора відзначаємо та славимо ту незвичайну працездатність на різних полях поза його музичною творчістю, – писав С. Людкевич, – то нам, мабуть, уже від самого переліку його праць як музики-громадянина мусить стати ніяково і виникає перед нами сумнів, чи таку, хоч би найпотрібнішу громадську працю повинен виконувати талановитий музика-композитор та чи навіть найцінніші наслідки ревної педагогічної, наукової чи публіцистичної праці зможуть стати еквівалентом тої втрати, якої легко може зазнати композитор у діяльній властивій, головної своєї праці – музичної творчості. Чи не платить тут наш ювіляр-композитор тяжкої, а, може й не конче потрібної данини не тільки сучасній музично-культурній кризі, а ще й нашій культурній неорганізованості, злому поділові праці?” [12, 59].

У часописі “Сучасність” (Мюнхен) за лютий 1988 року Василь Витвицький пише: “Про Барвінського з’являлись в минулому статті з-під пера Станіслава Людкевича, Зиновія Лиська, Антона Рудницького, Стефанії Павлишин, Романа Савицького та інших авторів. Є підстава сподіватися, що з приводу 100-річчя з дня народження композитора, його творчість приверне до себе ширшу увагу шанувальників української класичної музики” [7, 65]. Час показує, що послідовники Великого українця невтомно та копійкою працею повертають нащадкам перлини його композиторської діяльності та невідомі сторінки життя. За минулих 20 років було проведено низку науково-практичних конференцій, присвячених життю та творчості В. Барвінського.

РОЛЬ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО В УДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Його ім'ям названі вулиці й мистецькі заклади у Львові, Тернополі, Дрогобичі, Івано-Франківську, відкрито музеї у Львові та Дрогобичі. Опубліковано "Твори для фортепіано" в упорядкуванні й за редакцією С. Павлишин. Фольклорист-музикознавець з Тернополя Олег Смоляк впродовж короткого часу видав "Фортепіанні п'єси для дітей" (1996, в співавторстві з Лесею Корній), "Колядки і щедрівки" (1997), "П'ять прелюдій" (1998), "Вибрані твори для дітей" (1998), "Хорові твори" (2000, в співавторстві з Лілією Назар), "Українські народні пісні" (2000, в співавторстві з Романом Савицьким-молодшим). У 2006 році побачила світ збірка "Три прелюдії" В. Барвінського, у виконавсько-піаністичній редакції Людомира Філоненка та Вікторії Сенкевич [4, 10], а у 2008 – "Мініатюри на лемківські народні пісні" В. Барвінського, у виконавсько-піаністичній редакції О. Німилевич [2].

Але якщо у спеціальній музичній освіті, починаючи з початкової, активно впроваджуються твори українських композиторів, таких як Василь Барвінський, Ярослав Барнич, Василь Безкоровайний, Остап Нижанківський, Василь Присовський, Денис Січинський та інші, то в загальноосвітній школі діти дещо обмежені у виборі музично-педагогічного репертуару. На нашу думку, тут вчитель музики виконує особливу місію. Адже він є посередником між мистецьким твором, та його впливом на особистість, яка формується. Філософ мистецької освіти О. Рудницька у праці "Музика і культура особистості" наголошує на безцінному значенні застосування музичного мистецтва майбутніми учителями незалежно від фаху: "...музика, хоч і не може дати нових фактичних чи ідейних знань, але може поглибити наявні знання, надати їм нової якості, зробивши емоційно насиченими" [17]. Це твердження можна застосувати і до початкової та середньої освіти: якісно та творчо проведений урок музики, протягом якого активізуються чуттєві та емоційні сфери сприйняття учня, сприятиме кращому засвоєнню навчальної програми, духовному піднесенню особистості, надихатимуть на творче вирішення проблем та труднощів.

Автори монографії "Мистецтво у розвитку особистості" переконані "...музично-педагогічну освіту України слід спрямовувати на розбудову такої системи виховання, яка відроджувала б національну культуру, запобігала соціальній дезадаптації особистості, збагачувала соціокультурне середовище, гуманізувала педагогіку й академічну науку, виховувала почуття

особистості й державної гідності. У цьому одвічно важливому для суспільства процесі музика завжди зберігатиме свою актуальність" [13].

Про позитивний вплив занять музикою у школі писали Софія Русова [19], Григорій Ващенко [5], Василь Сухомлинський [20], Омелян Вишневецький [8] та ін.

З огляду на актуальність даної проблеми, нами було проведено констатуючий експеримент, з метою виявлення рівня обізнаності студентів щодо української музичної культури, виконавського та педагогічного репертуару. Опитано 220 студентів, які здобувають вищу музично-педагогічну освіту у таких навчальних закладах України: Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Національному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова, Тернопільському Національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Чернівецькому Національному університеті імені Юрія Федьковича, Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені Костянтина Ушинського (м. Одеса).

Аналіз результатів показав: більшість студентів знайомі із творчістю українських композиторів-класиків та сучасників. Але на запитання наявності творів українських композиторів у репертуарі студента у більшості респондентів показник співвідношення творів українських із зарубіжних композиторів знаходився між 10 % і 35 %. У решті опитаних цей показник сягав нижчого рівня. На запитання, що стосувались музики, написаної українськими композиторами для дітей, згадувались дитячі опери М. Лисенка, хорові твори М. Леонтовича, фортепіанні п'єси В. Косенка, Б. Фільца, М. Скорика. Отже, за результатами анкетування, показники між теоретичними відомостями (знання), використанням творів у виконавській (вміння) та педагогічній (застосування) практиці змінювались у напрямку зниження означених даних.

У нашому дослідженні, визначаючи ефективність підготовки майбутніх учителів до впровадження творів українських композиторів на заняттях з педагогічної практики, ми виходили з того, що за час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі неможливо засвоїти вичерпного обсягу знань і навичок, необхідних для забезпечення професійної діяльності. Зумовлено це насамперед тим, що обсяг знань, які мають забезпечувати виконання вчителем вимог своєї професійної діяльності, упродовж часу постійно зростає, оновлюється й принципово змінюється

РОЛЬ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО В УДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

за своїм змістом. По-друге, термін навчання у вищій школі, його насиченість переважно теоретичною підготовкою майже не залишає місця для набуття практичного досвіду в педагогічній діяльності, без чого неможливе усвідомлене, а не механічне формування досконалих професійно-педагогічних умінь та навичок.

Із вищенаведеного робимо наступні **висновки**. На нашу думку, педагогічна практика у вищій школі буде більш ефективною, приносить радість студенту-практиканту і учням, якщо:

1. Активно впроваджувати твори українських композиторів у виконавську та педагогічну практику.

2. Використовувати педагогічні, зокрема інтерактивні технології, задля активізації творчої діяльності студента, що передбачає конструювання взаємодії викладача зі студентом (а, відтак, студента з учнями) на засадах отримання зворотної інформації про нахили та естетичні уподобання особистості, стиль навчальної діяльності, індивідуальні здібності, риси характеру та темпераменту.

3. З огляду на це необхідно розробити методичні рекомендації та спецкурси з означеної проблеми.

Висновок. Отже, збагачення педагогічного репертуару творами для дітей В. Барвінського, Я. Барнича, М. Завадського, І. Мельника, В. Присовського, Ю. Фіали та інших композиторів, творчість яких потребує повнішого висвітлення та глибшого опрацювання, сприятиме удосконаленню професійної підготовки майбутніх учителів музики.

1. Барвінський В. З музично-письменницької спадщини / Упор. В. Грабовський. – Дрогобич: Коло, 2004. – 256 с.

2. Барвінський В. Мініатюри на лемківські народні пісні / Редактор-упор., вступна стаття О. Німилевич. – Дрогобич: Посвіт, 2008. – 32 с.

3. Барвінський В. Твори для фортепіано / Упор. С. Павлишин. – К.: Музична Україна, 1988. – 159 с.

4. Барвінський В. Три прелюдії / Ред.-упоряд., вступна стаття. Л. Філоненко, В. Сенкевич. – Дрогобич: Коло, 2006. – 32 с.

5. Ващенко Г. Твори у 4-х томах. Праці з педагогіки та психології. – К.: “Школяр” – “Фада” ЛТД, 2000. – Т.4. – 416 с.

6. Витвицький В. Василь Барвінський у моїх спогадах // Сучасність (Мюнхен). – 1965. – № 11. – С. 5 – 35.

7. Витвицький В. Музичний дуумвірат // Сучасність (Мюнхен). – 1988. – № 2. – С. 61 – 65.

8. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. – Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.

9. Жук Г. Василь Барвінський і камерний жанр // Музика. – № 5. – 2008. – С. 26 – 27.

10. Закон України “Про освіту” // Освіта. – 1995. – 7 липня.

11. Ластовецький М. М. Колеса про С.Людкевича та В.Барвінського // Миколі Колесі у сторічний ювілей. – Дрогобич: Коло, 2003. – С. 53 – 67.

12. Людкевич С. Василь Барвінський (До 30-ти річчя музичної діяльності) // Сучасність (Мюнхен). – 1988. – № 2. – С. 57 – 60.

13. Мистецтво у розвитку особистості: [монографія / авт.: Н.Г. Ничкало та ін.] – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.

14. Митці України: Енцикл. довід. / За ред. А.В. Кудрицького. – К.: УЕ, 1992. – 848 с.

15. Муха А. Композитори України та української діаспори: довідник. – К.: Музична Україна, 2004. – 352 с.

16. Павлишин С. Василь Барвінський. – К.: Муз. Україна, 1990. – 88 с.

17. Рудницька О. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посіб. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.

18. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька / навчальн. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

19. Русова С. З маловідомого і невідомого. [В 3-х ч.] “Несторка української педагогічної літератури...” / Упоряд. О. Джус, З. Нагачевська. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. – Ч. I. – 456 с.

20. Сухомлинський В. Людина неповторна. – К.: “Молодь”, 1962. – 212 с.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2008.

